* ئەزموونگەری چییە؟ بە ماناچی دێت ؟ … ڕێباز محەمەد جەزا

چاخی ڕێنسانس لەئەوروپا (بووبەخاوەنی هەوتەکی پڕاوپڕی سروشت ، لەگەڵ نەریتی زانستی و میتۆدی وگشتگیردا، هەوتەك، لەپاڵ لایەنە زانستی و ئەزموونگەریەکەیدا ، ژمارەیەکی زناکی میتافیزیکی)بوو .(1)

ڕۆژێك بوو ، بیرۆای "کۆپەرنیکەس" سەبارەت بە خولانەوەی زەوی بەدەوری خۆردا ، بەبیرو ڕایەکی سەیرو شڕشگێرانە لەقەڵەم ئەدرا . لەبەرئەوە تەنگی بە دەسەڵاتدارانی ئەوسەردەمە هەڵچنی و کڵنەپەرستان پێیان قبوڵ نەئەکرا. بۆیە لەسەرانسەری ئەوروپادا کەوتە بەرلێشاوی تانەو تەشەری دەسەڵاتدارانی فاتیکان و زانایانی لاهوت و ئەنجامیش ئەو بیرۆا نوێیانە هەل و مەرجی سەرکەوتنیان بۆنەڕەخسا..(2) پاشتر بەهاتنی گالیلۆو پاشان نیوتن و پاسکاڵ و زاناکانی ترو لەوێشەوە لەفەلسەفەدا دیکارت و هەندێك لە بیریارانی ئەو چاخە لەوانە فەیلەسوفە ئەزموونگەراکانی وەکو (لۆك وهیوم و ….هتد) .

زاراوەی ئەزموونگەری (EXPERIMETAI) کەزاراوەیەکی زانستیە و (داروین) لەتیۆری گەشەسەندن (التحول) دا لەناوەڕاستی سەدەی نۆزدەدا بەکاریهێنا (…)(3) دەتوانین لە ڕیشەو هەچەکی وشەی ئەزمانیی erfahrung بەواتای ئەزموون یارمەتی وەربگرین . ئەو وشەیەلە fahren وە دێت کەلەبنەڕەتدا ، لەدوو گۆڕی واتایی جیاوازدا بەکاردەهات : یەکەمیان ڕادان و دووەمیان سەفەرکردن . ئەمە جگەلەوەی ئەزموون لەهەناویەوە جیابوەوە ، سەفەرکردن ، چوونەجێیەکی دیکەیە (4). هەروەها (کلۆد بڕنارد)لە توێژینەوەکەیدا بەناوی (پێشەکیەك لە لێکۆڵینەوەی زانستی پزیشکی ئەزموونگەری) بەکاریهێنا ، ئەم زاراوەیە لە هونەری پلاستیکادا لەسەدەی نۆزدەدا لەلایەن بزوتنەوەی (انگباعی) یەکانەوە لەسەردەستی (مانیەومانیە) کاریپێکراو بەکارهات ،(…) بەمەبەستی دژینەوەی فۆرم و شێوازی نوێ کەپشت بەستووبوو بەتیشکی ڕۆژو تیشکدانەوەی لەسەرسروشت یاخود پێشکەشکردنی

(1) سردار محمود ، صیغ الاداو التمپیلی فی العرچ المسرحی الکردی، رساله المجستیر(غیرمنشوره)ص 37

(2) (بەکر ئەلشەرقاوی) ، پێشەکی (شانامەی ژیانی گالیلێ) : وەرگێڕانی: فؤاد مجیدمیسری ل18
(3) بورهان قەرەداغی ، شانۆکاری کورد لەیەتەبیای ئەزموونگەریدا ، ل12
(4) مەسعوود بابایی ئەفراندن و ئازادی (باستەوەرەکانی هەرمنیوتیك و جوانیناسی)، بابەك ئەحمەدی ، وەرگێڕانی : ل89

(شۆوازێکی نوێ لەنمایش بەو کەرەستانەی کەناباون)،بۆنمونە ئەگەر (گرازیەت)مان دانا وەك ڕووگەیەکی لاسایگەری ،ئەوا ڕۆژێك لەرۆژان هاتنەدەرەوە لێی دادەنرێت بە کارێکی ئەزموونگەری (…) جۆرێکی ترکەکاری تیادەکات (گۆینی شۆنی نمایشەو پەیوەندییەتی بەبینەرەوە) (1) ئەزموونگەری لەبواری شانۆدا دەگەڕێتەوە بۆ(سالی 1880″ئەمیل زۆلا” بەکاریگەرێتی تیۆرەکانی “دارویـن ” و “کلۆد بێرنارد” زاراوەی (زانستیەرمان)ی داهێنا (…)بەیاننامەیەکی بەناوی(سروشتیە لەشانۆدا – الگبیعیە فی المسرح) بۆاوکردەوەو تیایدا بانگەشەی بۆپێشکەشکردنی مرۆڤ بەوشێوە سروشتیەی کەلەژیاندا هەیەتی کرد (2) ئەزموونگەرێتی لەشانۆدا بەوەدیاریدەکرێت لەشانۆدا کە بە بیرکی ” یاخیانە لە دەزگا شانۆیی باوەکان و کۆنترۆڵکردنی جیهانی سانۆ لەواقعکی ڕشنبیری دیاریکراودا و بەململانێکردن بۆ دەرچوون لەوتەقلیدە هونەریە خووپێوەگرتووە و خواستی هەگەانەوە وزووبۆداربووونەوە وکەشفکردنی جیهانە نادیارەکان و تەوق دانیان بە خوێنی نوێ وروئیای تازە لە ێیشەی بزوتنەوەی شانۆیی کە کرچ و کاڵبووە یان کۆنترۆڵکردنی ڕۆحی بازرگانیانە (3) هەرلەم بارەیەوە(هەندێك کارەکانیان لەسەر شانۆی عولبەی ئیتالی نمایشدەکەن ، هەندێکی تر لەدوای شۆنی ناباوەگەڕن تاگوتارەکانیان لەسەردامەزرێنن)،(4)ئەزموونگەری لای “بروك” هەوڵکە بۆ تێکشکاندنی ئەوهەچونەی کەلەنێوان ئەکتەرو بینەردا هەیە (5) کەواتە لەمانەوە دەگەینەئەوەی هەرنمایشێك لەدۆخی باو دەرچێت یان هەردەرهیچنەرێك هەوڵکی وابدات دەتوانین پێی بڵێن (ئەزموونگەر) .

(1) بورهان قەرەداغی ، شانۆکاری کورد لەیەتەبیای ئەزموونگەریدا ،ل12 و ل15
(2) ئەحمەد سالار ، هونەروژیان ل 106- ل107
(3) شفرات الجسد (جدلیە الحچور والغیاب فی المسرح) ، عوادعلی ص13و14
(4) بورهان قەرەداغی ، شانۆکاری کورد لەیەتەبیای ئەزموونگەریدا

ل15
(5) شانۆ لەچەند وتارێکدا ، کۆکردنەوەو وەرگێڕانی م.پەروەر ل103
_____

سەرچاوەو ژێدەرەکان :

1- محمود ، سردار. صيغ الاداو التمپيلى فى العرچ المسرح الكردى (رساله ماجستير– غير منشوره) ، جامعه صلاح الدين – كليه الفنون الجميله – قسم الفنون المسرحيه 2010
2- ئەلشەرقاوی ، بەکر . پێشەکی (شانامەی ژیانی گالیلۆ)، وە: فؤاد مجيدميسری،دەزگای رۆشنبیری و بڵاو کردنەوەی کوردی ژمارە 71، بەغدا 1982
3- قەرەداغی ، بورهان . شانۆکاری کورد لەیۆتۆبیای ئەزموونگەریدا ، بەڵگەوەبەرێتی گشتی چاپ وبڵاوکردنەوە زنجیرە (251) ، سلێمانی 2004
4- ئەحمەدی ، بابەك . ئەفراندن و ئازادی (باستەوەرەکانی هونرمنیوتیك و جوانیناسی)، وە : مەسعوود بابایی ، دەزگای توێژینەوەو بڵاوکردنەوەی موکریانی –زنجیرەی کتێب (446)،چاپی یەکەم- بەرگی دووەم 2010
5- سالار، ئەحمەد . هونەرو ژیان ، دەزگایچاپ و پەخشی سەردەم – زنجیرەی کتێبی سەردەم ژمارە (313)، سلێمانی 2005
6- على ، عواد . شفرات الجسد (جدليه الحچور والغياب فى المسرح) ، عمان : دار أزمنه گ 1 (1996)
7- شانۆ لەچەند وتارێکدا ، کۆکردنەوەو وەرگێڕانی م.پەروەر، بەڵگەوەبەرایەتی خانەی وەرگێڕان – زنجیرە 30سلێمانی 203

لە قووڵایی ستراتیژییەوە، بۆ قووڵایی کێشەی کورد -5- … سمکۆ عەبدولکەریم

بەشی پێنجەم ….

داود ئۆغلۆ پێشخستنی سیاسەتی ئیقلیمی تورکیا لەخۆرهەڵاتی

ناوەڕاستدا بەهەڕەشەكردن دژانە بە سنووردارکردنی مەترسی لێکترازانی سیاسی لە ناوچەکەدا. لەم گۆشەنیگایەوە ئاغلە پێگەیاندنی ئەجێرە سیاسەتە، بەپێگەیاندنکی زرباش دژانەت لەووی هەماهەنگی ستراتیژییەوە، بەدیاریکراویش لەقەناغە تەکتیکییەکاندا.

بەیە لەپاە سیاسەتەکانی دیکەی تورکیا لەبەرامبەر کۆشەی کورد، هەم لەناوخەی تورکیاو هەم لەبەرامبەر هەرەمی کوردستاندا، زیاتر دەمانگەنەتە ئەو راستییەی کە تورکیا تێگەیشتنکی جدی نییە بە چارەسەرکردنی کۆشەی کورد، بەقەد ئەوەی خوازیاری ئەوەیە بەهەرشەوەیەك بەت رێگە لەو لێکترزانە بگرەت، کە وای بەدچەت لەئایندەدا رووبدات، بەشەوەیەك هیچی کەمتر نابەت لەوەدەرنانی تورکیا لەبەلقانو دواتریش پاپەوەنانی بە ئەو سنووریەی ئێستای، کە ئەمەش بووە هەی ئەوەی تائەم ساتەش زەر لەسیاسییەکانی تورکیا بەتایبەتی ئەردۆغان شەو تابیانی خەون بەو رابردووە لەدەستچووەیانەوە ببینن.

لەمبارەیەوە ئاغلە وای بەدچەت، کە ئەم بارودۆخی ناوچەی خەرەڕاتی ناوەڕاست، وادەکات تورکیا هەلوەستی زەر جدی هەبەت، لەسەرخەو شنەیی بەت لەبەرامبەر داووخانی جیوسیاسیو ئابووریو رەشنبیری، کە ئاغلە پێشبینی دەکات ئەم داوخانە لەناوەڕاستی یەکەمی سەدەی بیستو یەکدا، بەقورسی بەسەر خەرەڕاتی ناوەڕاستدا بشکێتەوە، بەیە نابەت تورکیا دەستوەستان بەتو چوار مشقی لێیدانیشەو هیچ نەکات، ئەو نموونە بوودنێتەوە کە تورکیا کاتك دەستبەرداری پاشماوەی عوسمانییەت بوو، دوەتی نەتەویی لەمیانی نەخشەیکی رێگەزپەرستیدا هاتجێ.

بەیە ئاغلە پەنابردنە بەر سیناریەی تازە لەناوچەکەدا بەپێویست دژانەو دەە: لەسەر تورکیا پێویستە نەخشەی سیناریەی پێوەندیدار بەنیوەی یەکەمی سەدەی بیستو یەك لەچوارچێوەی ستراتیژیەتکی بەرفراوانی ئیقلیمی بکۆشەت.

هەر ئەم تێگەیشتنشە وایکردوە، تورکیا سیاسەتی نزیکبوونەوەی لەخەرەڕاتی ناوەڕاست بگرەتبەرو بەهەمنیو وریایی لەمەوداکانی فەلەستینو نەوت نزیك بکەوەتەوە، هەرچەندە راستەوخە دەستوەردانی نەبوو، بەڵام ئێستا تواناکانی پیشانداوەو پەریسەندوە. ئاغلە مەسەلەی عیراقو کورد و ئاو بەیەکەوە دەبەستەتەوەو لەم رێگەیەوە دەوانەتە گەمە هەرەمیەکانی کە دەیەوە هاوکۆشەی سیاسیو ئابووریەکەی هاوتەریب بەیەکەوە ئاراستە بکات و هەریەکەیان بخاتە

خزمەتی ئەوی تردوە، کە سەرنجام هەرەمی کوردستان دەبەتە بەشێك لەیارییەکە، کە تەدا جگە لەدەستکەوتنی ئارامییەکی کاتیو هەندە دەستکەوتی ئابووری، هیچی تری لەشین نابەت، بەڵام ئەو ڕێگایە بە تورکیا خۆش دەکات کە دیگەنەتەوە بەقوڵایی ئاسیا کە دەمکە خۆنی پەوەدەبینەت.

لەبەرامبەر ئەوشدا هەشیاریو تێگەیشتنکی تەواو لای ئەمریکاو خەرئاواو خودی پەکەکەش هەیە، بەتایبەتی دوای ئەوی لەسالی 2000 پارتی دادوگەشەپەدان لەرەحمی پارتی فەزیلەدا لەدایکبوو، وەك هەگری جەرەك لەدیموکراتییەتی نەریتپارێزیو ناوەندگیری لەنەوان ئیسلامییەتییەکی تەواو و دەستگرتوو بەعلمانییەتەوە، بەدرێژایی ئەو ماوەیش توانی لەگەگەی سیاسەتکی نەخشە بکەشراو مەوداکانی ئەو ڕێگایە کورتتر بکاتەوە کە تورکیا لەنەخشەی خەرهەاتی ناوەاست نزیکتردەکاتەوە، لەمیانی ئەو سیاسەتی ئیحتیواکردنەوە، کە سەرنجام بەهەی پەشهاتە تازەکانو بەتایبەتیش سەرهەدانی داعش دەستکانی تورکیا ئاشکراتر دەرکەوتن، چونکە تورکیا بەهەی خۆ یەکلانکردنەوەی لەرووی فیکرەوەو نگیرسانەوەی لەوەستگەیەکی سیاسی دیارو ڕووندا ناتوانێ درێژە بەو سیاسەتی پەشووی بدات.

وەك چۆن پەشتریش تورکیا سەرکەوتوونبوو لەبەدەستەوەگرتنو بوونە خاوەنی سیاسەتکی ئابووری بەهێز لەناوچەکەدا، بەئامانجی لانی کەمی خۆ بەکوخاکردنەوەی خەرهەاتی ناوەاست، لەکاتکدا تورکیا خاوەنی سیاسەتکی شکستخواردوی ئابووریێ لەرابردوودا، کاتك لەسالی 1986 ویستی لەرگەی (پەژەی بەی ئاشتی) کە بریتی بوو لەگەیاندنی ئاو لەباشووری تورکیاوە بە وڵاتانی نیمچە دورگەی عەرەبی، هەیمەنەی خۆی بە سەر زەمینی خەرهەاتی ناوەاست بگەنەتەوە، کە لەیك کاتدا هەم پەژەیەکی سیاسی بوو، هەم ئابووری.

لەم گۆشە نیگایەوە، ئۆغلۆ پەی وایە لەئێستادا تورکیا کەوتۆتە ناوەندی نەخشە نوکانی پەیوەندیدار بە"عیراق- کورد- ئاو" هەربەیشە پەی وایە دەبەت تورکیا بەوردیو وریاییەوەو لەروانگەی ستراتیژیەتی ئوراسیادا، سوود لەقوڵایی ئاسیا وەربگرێت، دیارە بەبە بوونی کاریگەری تورکیاش لەسیاسەتی خەرهەاتی ناوەاستدا، تورکیا ناتوانێ ئەو قوڵاییە ئاسیاوییە بەدیبەنێت.

ئۆغلۆ ئاماژە بە سیاسەتی تورکیا دەکات بەئاراستەی باکوورو باشووری وڵاتی دوو ڕووبار، کە هەرەمی نەوتیو ئاوی لەخەدگرێت، وەك کاریگەرترین ئەو هەکارانەو لەهەمان کاتدا بەمەترسیداریشی

دەبینێ، لەهەمانکاتیشدا وای بۆدەچێت کە ئەم کۆشکی کوردو عیراقیش دەگرێتەوە، وەک دووکۆشکی چاوەڕوانکراوی دەرکەوتوو لەروانگەی ستراتیژیەتکی تازەدا.

هەموو ئەم ئاماژانەش، ئاماژەی زەرروونن، بۆ ئەم سیاسەتە تازەیەی تورکیا، بەوماناییەی چۆن دەیەوێ بەچ ڕەگایەکدا بگەڕێتەوە سەر ئەو نەخشەو هەڵە کاریگەرەی، کە پەیمانی وایە دەبێتە هۆی کاریگەرترکردنی ستراتیژیەتی تورکیا، بەئاراستەی گەڕانەوە بۆ قوڵایی ستراتیژی خەرهەڵاتی ناوەڕاست.

دیارە ئەگەڵ پێشبینی ئەوشی کردوە کە لەناوچەی خەرهەڵاتی ناوەڕاستدا زنجیرەیەک لەنائارامی لەسەر بنەمای ڕەگەزپەرستی سەرهەڵدەدا، لەم ڕوانگەیەوە ڕۆڵی تورکیا دەخاتەوو، دەخوازێت لەچارەسەرکردنی ئەم نائارامیانەدا، تورکیا ببێتە ناوەندی چارەسەرکردن لەمەودای دووردا، کە دەکرێ ئەم سیاسەتەی ئێستاشی لەبەرامبەر هەموو ئەو ڕووداوانەی لەناوچەکەدا ڕوودەدەن، لەم تێگەیشتنەی سەرەوەدا ببینینەوە، کە چۆن دەیەوێ، لەڕوانگەی جیۆشنەبیریەیکی بەرفراوانەدا، ئەو ڕۆڵە سەرکییە ببینێ لەئیدارەدانی ململانێکاندا، بێ ئەوەی نەبێتە تەنیا لایەنێکی کاریگەری لاوکیو مەودا کورت، بەڵکو ڕۆڵی دامەزرێنەرو هەناندی ئاشتیش ببینێ لەخەرهەڵاتی ناوەڕاستدا.

ئەمەش دوای ئەوەی کە ئەحمەد داودئۆغلە دەگاتە ئەو تێگەیشتنەی کە عیراقو کۆشکی کورد پێویستیان بەهەڵسەنگاندنێکی ئارام هەیە، لەکاتێکدا کۆشکی کورد تایبەتمەندی جیهانی وەرگرتوە، بەهۆی ئەو ناوونیشانی باڵی بەسەر عیراقدا کێشاوە، ئەمەش لەچوارچێوەی دیاریکردنی بەرژەوەندییەکاندا کە بەتەهۆی تێپەراندنی تێگەیشتنی سنووری سیاسی لەلای زلهێزەکان، کە کاردەکەن بۆ ئامادەکاری باڵادەستی دەسەڵاتیان لەڕێگەی سیاسەتی خەسپاندنیاندا لەبەرامبەر ئەو دەخێی کە هەیە، ئەمە وەڵای بانگەشەکردنی پاراستنی سنووری سیاسی ئێستاو قانونی نەبووەتی. لەم کتێبەدا ئۆغلە مەترسییەکانی خشی نەشاردەتەوە، کە لەڕوانگەی ئەم پێشبینیە تازانەداو لەسایەی قەیرانی دابەشکاری ناسنامەو خراپبوونی پێوەندی نێوان دەوڵەتو کەمەگا، تورکیا ڕووبەڕووی مەترسی تازە دەکاتەوە.

لەم چوارچێوەیەشدا ئەحمەد داودئۆغلە لانی کەمی ئەو ڕۆشونانەی دەبنە هۆی سەرخستنی سیاسەتی تورکیا لەخەرهەڵاتی ناوەڕاستدا، لەهەریەک لەجیۆشنەبیریو جیوئابوری-دا دەبینێتەوە، ئەمەش

بگرتنەبەری سیاسەتێکی نەرمی دژەکی، لەسەربنەمای هاوبەش، لەنێوان تەکتیك و دیپلۆماسیەت و سەربازیدا.

ئۆغلۆ لەسەرجەمی بەچوونەکانیدا لەچوارچێوەی خەرهەڵاتی ناوەڕاست و کیشەی کوردا، پێی وانییە کە بەتەنیا پەنابردنە بەریەکە لەو هەکارانەی ئاماژەی بە کردون بەس بێت بە سەرکەوتنی تورکیا لە هاوکێشە سیاسییەکاندا، ئۆغلۆ هەموو بەچوونەکانی خێی دەخاتە خزمەتی ئەوتگەیشتنەی کە چۆن و بەچ شێوەیەك دەکرێ رێگە لەهەر جۆرە دەستێوەردانێکی دژەکی و وەتانی زلهێز بگیرێ، چۆن دەتوانرێ کوردو کێشەکەی بەتورکیاوە بلکێندرێ و ئەو هەستە، گێشەی پەیدرێ کە زۆربەی کوردەکان، پێش ئەوەی وەك کورد بیربکەنەوە وەك تورکیاییەك هەستن و دانیشن.

ئەم سیاسەت و بیرکردنەوانەش هەکارەکن بۆ بەهێزکردنی مەرجەعیەتی بیری نەتەوەیی و بەهێزکردنی ئەو مەرجەعیەتە کەمایەتییەی کە ئۆغلۆ بەپێویستییەکی حەتمی دەزانێ بۆ گەمارۆدانی کورد وەك نەتەوەیەکی جوداخواز، ئەمەش بەدابڕاندنی لەسیاسەتی نەودەوڵەتی و ئیحتیواکردنی لەچوارچێوەی سیاسەتی ناوخێی تورکیادا، بەدابینکردن و پێدانی هێندێ ماف کە حکومەتێ یەك لەدوای یەکەکانی عیراق، هەر لەسەرەتاوە بەکوردیان داوە.

ململانێی، روسیا، ئەمریکا، ئیران و تورکیا لە کۆتایی ۲۰۱۷ دا! … ئاشتی ئیبراهیم ئۆفێندی

قۆناغی دوای نەمانی هێزی تووندڕەوی "داعش" و تەواو بوونی جەنگی "سوریا" و چۆکردنەوەی هەوڵەکان بۆ گێشتن بە ئەککەوتن و دابەش کردنی پشک و سەپاندننی هەیمەنە، گەڵانکاری هێناوە بەسەر جۆری زۆرانبازێ نێوان زلهێزەکانی دنیا و زلهێزەکانی ناوچێ رۆژهەڵاتی ناوەڕاست.

_____

ئەمریکا، روسیا، ئیران، تورکیا، سعودیە و قەتەر و ئیسرائیل هێزی

سەربازیین لە ململانێکان و گرفت و رووداوەکان، هەریەکیان بە گوێرەی قەوارە و ئەندازەی هێزی سەربازیی گوتەی هەیە. لە ئەنجامی ئەوەدا بارودۆخەکە ئەوەندە هەستیار هاتووەستەکان و هێکەوتنەکانیش ناجێگیرن و بە گوێرەی کات و ڕۆژ گۆڕانکاریان بەسەردا دێت.
ڕوسیا و ئەمریکا، سەرەڕای ئەوەی کە دوو جەمسەری سارد و گەرمی دژ بە یەکن لەسەر ئاستی جیهان و لەناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بە تایبەتی لە "سوریا" و هەردووکیان خاوەن پلانێکی دارێژراو و ستراتیژێکی تایبەت بە خۆیانن، کە بریتیە لەوەی ببن بە تاکە زلهێز لە ناوچەکە، بە سەپاندنی دەسەڵاتی سیاسیی و سەربازیی و دەستکەوتی ئابووریی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا نایانەوێت ڕاستەوخۆ بکەونە جەنگێکی ڕووبەڕوو دژ بە یەک و هەڵگیرسانەندنی جەنگی ئەتەمی. بە گەیشتن بە مەبەستەکانیان هەر دوو زلهێزەکە هەوڵی سەربازیی و دیبلوماسییەکانی خۆیان چڕ کردەتەوە لە ناوچەکەدا و هەوڵدەدەن سوودمەندبن لە بوونی گرفت و ناتەبایی نێوان نەتەوەکان و گروپی چەکداری فەرمیی و نافەرمیی، هەروەها پارت و ئەو قەوارە سیاسییانەی، کە لە ناوچەکەدا هەن.

موسکۆ، پێی وایە بە کۆکردنەوەی لایەنەکان دەتوانی گۆڕەپانێکە دژی ئەمریکا بکات و لە ئەنجامدا هێزەکانی لە "سوریا" بکشێنەتەوە کە ئەمەش ئاواتی "تورکیا و ئێران"یشە. "پوتین"، لە کۆتایی ئەم ساڵدا، سەردانی چەند وڵاتێکی ناوچەکەی کرد وەکو "ئێران و تورکیا" و هەڵی ڕەخساند بە مەلیکی سعودیە "مەلیک سەلمان و ئەردوغان و ئەسەد" بە ئەوەی سەردانی ڕوسیا بکەن، هەروەها وەزیری بەرگریی ڕوسیا "سەرچی شۆگیو" سەردانی "سوریا، ئیسرائیل و قەتەر"ی کرد. دواتر "ڕۆحانی و ئەردوغان و پوتین" لە "سوچی" دانیشتن. ئەو هەوڵانەی "پوتین" پێیامەکە بە دنیا و "ئەمریکا" ڕادەگەیەنێت، کە ئەو زلهێزێکی سەرکەوتووە لە ناوچەکە و دەتوانێت کاردانەوەی هەبێت لەسەر ڕازی کردنی ئەو وڵاتانە بە جێری ئاراستە کردنی ڕووداوەکان و لە سەر دەستی ئەو هەموو دژەکان ئامادەن لەسەر مێزی گفتوگۆ دابنیشن.لە هەمانکاتدا "ڕوسیا"، هەوڵەکانی بە دانیشتن لەگەڵ "ئەمریکا" چڕ کردەوە و لە ئەنجامدا بە چارەسەری دەخی "سوریا" لە بەرواری ١١/١١/٢٠١٧دا نووسراوێکی دووقۆڵیان بەاو کردەوە و تیایدا هەکەکۆتنی خۆیانیان لە چەند خاڵێک ڕیزبەند کرد.

پوتین، هەوڵدەدا متمانەی هەموو لایەک ڕابکێشێت و بە گوێرەی دەی هەموو لایەک قسە دەکات وەکو بە "ئەسەد" دەڵی "من لەگەڵ یەکپارچەیی

"سوریا"م و پشتیوانی لە دەسەاتی سیاسیی سوریا دەکەم". بە ەەحانی دەەت" وەاتەکەی پشتیوانی لە بەرنامەی ئەتەمی ئیران دەکات و هەردووکیان هاوەان لە مانەوەی "ئەسەد"، بە ئەمریکا دەەت"دژ بە "داعەش"ە و دژ بە تیەە دەجنگەت". بە تورکیا دەەت" لەگەە یەکپارچەی "سوریا"یە و نابەت هیچ هەزەکی چەکداری بیانی و نافەرمی لە نەو "سوریا"دا هەبەت وەک ئاماژەیەک کە دژ بە هەزی چەکداری کوردە".

روسیا، یاریەک دەکات، دیار نییە کە تیایددا چەند سەرکەوتوو دەبەت، بەهەی ئەوەی بەرژەوەندیی ئەو لایەنانە لە بنەەتدا دوور و دژ بە یەکن نمونە "روسیا" لەگەە "ئەمریکا ئوردن و ئیسرائیل" لە مانگی ۷/۲۰۱۷دا گرەبەستەکی واژە کرد کە تیشکی نەخراوەتە سەر، بەەام هەندەک لایەنی ئەو گرەبەستە لە نووسراوە دووقەییەکەی "ئەمریکا و روسیا"دا تەبینی دەکرەت کە لە بەرواری ۱۱/۱۱/۲۰۱۷دا بەاوکرایەوە کە هەندەک لەو خالانەی تیایددا دەبینرەت، کە جەگە نیگەرانی "ئیران و تورکیا"ن وەکو، بەگوەڕەی ئەو رەککەوتنە بەت، هەر دوو لا رازی بەوون بەوەی هەزی بیانی لە "سوریا" نەمێنەت. کەواتە دەبەت هەزە چەکدارەکانی ئیران و چەکدارە شیعەکانیش بچنە دەرەوە، کە گەرەنتی نییە "ئیران" لەو خەیاندا بە قسەی "پوتین" بکات!

"ەەحانی" خاوەن پلانی خەیاتی و خوێن و قوربانی داوە لە جەنگی "سوریا" بە دروست کردنی پەردی پەینەوە بە "لبنان". هەروەها دەرچوونی سوپای "تورکیا" لە سوریا بەهەمان شێوە، لە سەرەتای بەاوبوونەوەی "نووسراوی روسیی ئەمریکیی" "ئەردوغان" لە لەدوانەکدا گوتی "ئەوەی پەی وایە گرفتی سوریا بە هەزی چەکداری چارە ناکرەت، با خەی بچەتە دەرەوە". ئەگەر گریمان هەر دوو لا لەسەر دەستی "پوتین" بەیاربدەن هەزەکانیان بکشێنەوە لە "سوریا"، ئەوە بەگومان بە بەرامبەر نابەت نمونە، تورکیا داوا دەکات دەستی واڵا بەت و بە کەیفی خەی کورد بکوژەت و هەزە چەکدارەکانی لە نەو بەرەت کە ئەمە باشترین هاوپەیمان لە سوریا بە ئەمریکا "کورد"ە بەگومان "روسیا" ناتوانەت ئەو خوازەی "تورکیا" بهێنەتە دیی ئەگەر "ئەمریکا" رازی نەبەت وە "روسیا" بە خاتری تورکیا ەووبەرووی "ئەمریکا" نابەتەوە. لە لایەکی تر دابینکردنی ئەو پەردەی کە "ئیران" گەرەکیەتی دروستی بکات لە "ئیران"ە بە "سوریا و لبنان و عیراق" بە گومان"ئەمریکا" رەگری دەکات و دووبارە "روسیا" ەووبەرووی ئەمریکا نابەتەوە بە سەرخستنی خوازی ئیران.

بەاوکردنەوەی نوسراوی دوو قۆڵی "روسیا و ئەمریکا"، لە بەرواری ١١/١١/٢٠١٧دا "ئێران و تورکیا"ی نیگەران کردووە، لەوەی کە "روسیا" بکەوێتە ژێر فشاری "ئەمریکا و ئیسرائیل"ەوە خۆی بە دەنگ بکات لەوەی "ئەمریکا" هەڕەکانی "ئێران" لە "سوریا و عیراق" دەربکات!
روسیا، دەیەوێت وەک برا گەورەی ئەو وڵاتانە هەڵسوکەوت بکات، نەک لەوەی تەنیا پشتیوانی لە مانەوە و بەرژەوەندییەکانی "ئەسەد" دەکات، هەروەها لە هەوڵی ئەوەدایە کە بە هەموویان بڵێت ئەو بە یەک چاو لە هەموویان دەڕوانێت بۆ ئەو مەبەستە دوای دانیشتنی لەگەڵ "ئەسەد" لە مسکۆ، دواتر پوتین بە پەیوەندییەکای تەلەفونی هەموو زانیارییەکانی گەیاند بە سەرۆکی "قەتەر، میسر و ئیسرائیل!

روسیا، دەرک بەوە دەکات کە "ئەمریکا و سعودیە و ئوردن و ئیسرائیل" بە پاراستنی بەرژەوەندیی و ئاسایشی نەتەوەییان پەویستیان بەوە هەیە "ئێران" دەستەاتەکانی فراوانتر نەبێت و هەوبەدرێت دەستەاتەکانی تەسک بکرێتەوە. لە لایەکی تر "روسیا" دەیەوێت 'ئێران" وا حاڵی بکات کە ئەو بەرژەوەندیی "ئێران" ڕچاو دەکات، کە ئەمە "روسیا" دەخاتە پگەیەکی هەستیار و دژوار و سەرلەشێوان کە ناتوانێت ئەو دوو بەرژەوەندییە لەیەک کاتدا پارێزگاری لە بکات و پەیەوییان بکات. سەرای ئەوەش بەهێز بوونی زیاتری "ئێران" لە ناوچەکە لە ئایندەدا مەترسی لە سەر خودی "روسیا" و "تورکیا" دروست دەکات، لە دڕئەنجامدا "ئێران" دەزانێت ئگەریی ئەوە هەیە کە "روسیا" لە پشتەوە لەگەڵ "ئیسرائیل و ئەمریکا" دژ بەو ڕکبکەوێت وە لە هەموو ساتەکدا ئگەری ئەوە هەیە "ئێران" لە "روسیا" هەڵبگرێتەوە. "ئەمریکا"ش بەبێ ئاگاداری "روسیا" و "تورکیا" هەنگاوی سەربازیی دژ بە چەکدارانی شیعەی سەر بە "ئێران" ئەنجام بدا!

پوتین، نایەوێت لە ململانەکانە دەڕاو دەربچێت و دیاری دەستی بە وڵاتەکی لە کۆتایی ساڵی ٢٠١٧دا سەرکەوتنێتی لە جەنگی "سوریا" و دابین کردنی دەستکەوتی ئابووریی لە ڕژهەاتی ناوەڕاست و خۆ ئامادەکردنی بە هەڵبژاردنەکانی روسیا کە لە بەرواری ٣/٢٠١٨دا بەیار ئەنجام بدرێت. بەڵام پەکانی ئەو ئامانجە تەنها لە ژێر دەستی "مسکۆ"دا نیە و ئەگەر "روسیا" لە ڕژهەاتی ناوەڕاستدا هەندێک لە سەرکەکانی بە لای خۆی ڕاکێشابێت ئەوا بگومان هەڵوەستی وڵاتانی ئەوروپاش زەربیان لەگەڵ "ئەمریکا"ن خاوەن گفت و قسەن لە دیاری کردنی چارەنووسی ناوچەکە و ڕەیان دەبێت لە گەینی

هاوسەنگی هێز و ئاراستە کردنی ڕووداوەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

ئەوەی پەیوستە بوترێت لە "ئەمریکا" بترازێت لە ناوچەکە کەس ناتوانێت ڕووبەرووی هاوپەیمانییەتیی "ئیران تورکیا و روسیا" بێت و ئەو هاوپیمانییەتە چەندەک لە دژی بەرژەوەندییەکانی "ئەمریکا" بێت ئەوا دوو ئەوەندە مەترسی لەسەر چارەنووسی نەتەوەکانی ژێر دەست هەیە لە ناوچەکە وەک "نەتەوەی کورد".
چاودێرانی سیاسیی لە سەر ئاستی جیهانی، زۆربەیان پێیان وایە کە "روسیا" لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا لە ڕەگەی پێوندییەکانی خۆریکە دەسەڵاتی سیاسیی و سەربازیی و بەرژەوەندییە ئابووریەکانی باشتر لە جاران فەراهەم دەکات، کە لە ئەنجامدا لە ئایندەدا ئەگەر "ئەمریکا" هۆشیار نەبێت ئەوا "روسیا" لە ناوچەکەدا دەبێت بە براوەی یەکەم، گومانیشی تیایددا نییە هەرگیز "ئەمریکا" لەو ململانێیدا نایەوێت هەیبەت و دەسەڵات و شکۆی نەمێنێت کە لە ئەنجامدا سەرای ڕەشکەوتنەکان و دانیشتنەکان وا چاوەڕوان دەکرێت "موفاجەئات" ڕوو بدات و کەس پابەند نەبێت بە قسە و گفت و بڕیارنەکانی کە بە یەکێتری دەدەن ، لەکتوپڕێکدا هەڵوەستی سەربازیی و سیاسیی دژ بە یەک بنوێنن و ئاراستەی ڕووداوەکان بە ئاراستەیەک بڕوات کە بە دڵی لایەنەکان نەبێت بە تایبەتی "تاران و ئەنقەرە".

جەنگ و قوربانی و بڕیار ... بەکر ئەحمەد

لە ماوەی پانزەسالی بەرنامەپێخشکردن و کارکردن وەک بەژێر لە ئادیۆی هاوپشتی، کەمێک یادگار و ڕووداوی سەرنجڕاکێش و تێبینی هەن کە تا ئێستاش نەمپەرژاوە ئاوەدانەوەیان لەبیرانبەردا بکەم. یەکێك لەو تێبینییانە چەنێتی ناوبردن و بانگردنی ئەو کەسانە بوون کە گفتوگۆی ئادیۆیەم لەگەڵدا ئەنجامم دەدان.
لەو ماوە درێژەدا، کەسانێکی زۆری دەسەڵاتی سیاسی و هونەرمەندان و گۆرانیبێژان و نووسەرانی کورد لە ئادیۆە ئاخاوتنییان لەگەڵدا کراوە.

لە زەر حاڵەتدا دەموێست کەسەکان بە ناوی خێزانەوە ناوبەرم. بەڵام لە شوێنێکی ئاخاوتنەکەدا، کولتووری باوی کەمەڵگا لە ناخی منیشدا قووتدەبووەوە و دەستوەژەکانی، مامۆستای بەڕێز، کاک کەسرەت، بەڕێز کاکە حەمە یان هەر ناو و ناونیشانێکی دیکە کە بە میشکی هەموماندا دێت، بەسەرزاردا وژەی دەکرد.
ئولوف پالمەی سوید لە ساڵی ١٩٦٧ دا بە ڕۆژنامەنووسان دەڵێت: بە ناوی خەمەوە بانگم بکەن! تەنها ئولوف و بەس.

من شەخسی خەم هیچ ئاخاوتنێک و چاوپێکەوتنێکی تەلەفیزیۆنیم نەدیوە، مەزهەری خالقی و ناسری ڕەزازی و نەچیروان بارزانی بە ناوی خێزانەوە بانگبکات.
مامۆستای گەورە و جەنابی سەرکی حوکمەت و دێیەها ناو و ناونیشانی دیکە لە گوێچکەی هەموماندا دەزرنگێتەوە. بە کورتییەکەی، لە زمانی کوردیدا هەشتاش کارێکی ئاسان نییە لە ئاخاوتن لەگەڵ کەسێکی دیار و نادیاردا بە ناوی خێزانەوە بانگی بکەیت و هیچ پێشگرێکی جەناب و قوربان و بەڕێزی بە دانەنێیت.

من پەموایە تا ئێستاش قوتابیی ناتوانێت بە مامۆستاکەی بڵێ: شلێر یان ئازاد. مامۆستا شلێر و مامۆستا ئازاد تاکە شیوازی ئاخاوتنی قوتابییانە لەگەڵ مامۆستادا.
هەتا مەقام و پلەو پایەکانی ئینسانیش بەرزتربێتەوە، ناو و ناونیشانەکانیش ئاسانتر نابنەوە و جەنابی بەڕێوبەر و دوکتۆر فانەکەس دەبنە ناوی یەکەمی کەسی بانگکراو.
پوختەی قسەی من ئەوەیە: کەی ئینسان دەبێتەوە بە خۆیی و ناوی "تۆ"، جێگای "ئەو" دەگرێتەوە و مامۆستا و جەنابی دوکتۆر و بەڕێوبەر دەبنەوە بە کەسەکانی خۆیان.

ئەم باسە ڕەنگە بە زەر کەس پەیوەندی بە ئاداب و ئوسوڵی ئاخاوتنی کەمەڵگاوە هەبێت و پرسیارێکی دیموکراتی نەبێت. بە من هەم سەروکاری لەگەڵ ئادابدا هەیە و هاوکاتیش پەیوەندییەکی سەیری لەگەڵ دروستبوونی تاکی ئازاد و بنەما سەرەتاییەکانی دیموکراتی و یەکسانییدا هەیە.
لە وڵاتێکی وەک سویددا، تەنها بە "پاشا"ی سوید دەوترێت ئەو. ئەگینا سەرکۆزیران و بەڕێوبەرە باڵاکانی گەورەترین کەمپانیاکان بە ناوی خێزانەوە بانگدەکرێن و بەکارهێنانی دەربڕینی "ئەو" وەک سووکایەتییەک سەرنجدەدرێ.
بەڵام بەوەی هەشتا، نموونەکانم لە سوێددا دەسووتێتەوە، باشترە نموونەیەکی زەر سەرنجڕاکێش لەمژووی سوید بهێنمەوە کە پەیوەندی

بە باسکەمانەوە هەیە.

یفەرمی "تە"

لە مانگی حوتی ١٩٦٧دا، "بروور ھکسەد" دەبتە بەرپرسی باڵای یەکێک لە دەستگا گەورە دەوڵەتییەکانی سویەد و لە یەکەمین کابوونەوەی خیدا لەگڵ کرکار و کارمەندانی ئو دەستگایدا، بانگوازی هەموان دەکات کە بە "بروور" بانگی بکەن و هەرچی ناونیشانی سرکار هەیە، وڵا بنرێت.
سیر ئوەیە: سکرتێری یەکەم برگیتا و بڕڕوبەری بشی زمریاری پاتریک و سرکی بشی تلەفۆنات ناوی بکارهاتووی سرکاری ەژانەی کارمەندانی نک هەر ئم شونە، بەکو زربەی شونی کارکانی دیکەی سوید بوو لو زمەندا. واتا هیچ کسک بە ناوی خیوە بانگنەدکرا و ناونیشانی وزیفکە دخرایە پش ناوی کارمەند یان کرکار.

لسر کاردا، ئینسان نیدەتوانی و ئاسان نبوو یەکتری بە تە و ناوی خیوە بانگبکات. ئوەی بروور ھکسید دیکات ئوەیە کە ئو لگڵ کارمەندکانی خیدا دبەتوە بە بروور و بە ناوی خیوە بانگدکرێت.
بە کوردییەکەی: تە لە ئاسیا سەدا کارمەندی پرسگ بیت و بە فاروقی مەلاموستەفا بەڕ: فاروق. بە بە جناب و کاک فاروق و قوربان و هەموو ئو دەستەواژانەی لە مشکدا هەن.

مرتا نوردنفەلت کە کارمەندی دەستگاکەی بروور یکسەد دەڕ: من لە ئاخاوتن لگڵ دایک و باوکمدا، تم بکارنەدەهنا و بە دایە و بابە بانگم دکردن. بە دایک و باوکی هاوەڵکانیشم دەوت: پوورە یان مامە.
بەڵام بە ئاخاوتن لگڵ کارمەندانی دەستگاکەدا، لیستی درژی ناو و مقام هەبوو کە نەدکرا هەڵەی تیادا بکرێت. بیە کاتک قسە لە گشکردن بکارهنانی "تە"وە دکرێت لە سویددا، بروور ھکسەد، وک یەکێك لە فیگورە تایبەتییەکانی ئم ئاوگڕە سرنج دەدرێت و شانسی ئوەی پەدەرێت لە پیوەند بوەی کە کاتک ناوی یفەرمی تە دەهنرێت، ناوی ئویش دێتە پش.
بە کورتییەکەی: یفەرمی تە، ئو چاکسازییە زمانەوانییەیە کە لە سویددا ئەنجامدەرێت و لە ئاخاوتنی ئینسانەکاندا تە جگای ناونیشان و ئوە و پشگرو پاشگرەکانی دیکە دگرێتەوە.

پرۆفیسۆری زمانۆکانی باکوور، "ئوللۆ یوسفسۆن" لە دانشگای ستۆکهۆم دەڵێت: دوو سەرچاوەی گرنگ لە پشت پەرەسەندنی ریفۆرمی تازەیە لە سویدا.
یەکەمیان: گۆڕانی دیموکراسی و یەکسانیخوازی کە لە کۆتایی سەدەکانی ئۆروپادا لە پەرەگرتنی خێرا بوو بە هۆی بزووتنەوەی ٦٨ وە، دووەمیشیان: کۆچی بەکۆمەڵی خەڵکی دنیا بۆ ئەو شارۆکان کە بە ئۆربانیزەیشن ناودەبرێت.

لە دەخی یەکەمیاندا، گۆڕانی بیروباوەڕی یەکسانیخوازی ئینسان دەخاتەوە مەرکەز و ناو و ناونیشانکانی لەدکاتەوە و دەکرێتەوە بە خۆ. کەشۆک بە سەرنجدان لە ئینسان وەک ئۆبژەی هەیە بە ئۆبژەی بەرزی و نزمییە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگای چینایەتی، لە ماهیەتی ئینسان کەمبکاتەوە. لانی کەم لە زمانی ئاخاوتنی ڕۆژانەدا.
لە دەخی دووەمیشیاندا، کۆچی بە کۆمەڵی خەڵکی دنیا بە شار، جۆرێک لە پێکەوەژیانی قورستری هێنایە پێش کە ئاسان نەبوو بە خێڵکی تازەی شارۆکان ئەو هەموو ناو و ناونیشانە زۆرانە لەبەرکەن و لە کاتی ئاخاوتندا ڕەعایەتی بکەن.

لە دەهاتەدا، بە هۆی بەرتەسکی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و زانینی ناو و ناونیشانکانەوە دەکرا بزانرێت کە کچی کێو ئامۆزای ئاغا کێ و سەپانی مامی فلانە کەس ناوی چییە.

لە زۆربوونی دەموچاوەکان و قەبارەغبوونی شارۆکاندا، ئیمکانی پەیەوێکردن لە کەد و کولتووریکی زمانەوانی بەمجۆرەی کە لە دەهاتدا هەبوو، یان پلەو مەقامە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵگای چینایەتی و بازاڕیکی قەڵەبارەغتر هێنابوویە پێش، کارێکی ئاسان نەبوو.

کۆمەڵگای کوردی و تە

نەبوونەوەی مامۆستا سەردار بە سەردار و دوکتۆر مەحمود بە مەحمود و عالییەخان بە عالییە، بەڵگەوەی نیشاندانی کەد و کولتووری کۆمەڵگا بێت کە هێز سەرتاپای تەنیوە، ئاماژەی ونبوونی تاکێکە کە دەبوایە بە ناو و ناونیشانی خێڵەوە دەرکەوێت.
بانگکردن و ناونیشانکانی سەرەوە، بەڵگەوەی حکایەتی ڕیزداری کۆمەڵگایەکمان بۆ بگێڕنەوە، چیرۆکی ئەو زیندانییە کە بە ناوی هێزەوە لە دەوری تاک دانراوە. بە ئۆبژەی تاکیش ببێتەوە بە خاوەنی خۆ، دەبێ لە کێت و پێوەندکانی ئەم جۆرە هێزە خێرا ڕزگاربکات.
لەم ناو و ناونیشان هێنانەدا، هێز ئامادەیی هەیە بە ئۆبژەی تاک

نەتوانێ وەک خۆی دەرکەوێت.

لە دایکبوونی تاک لە کۆمەڵگای کوردیدا، دەکرێ لە دێهاتەوە شکڵی جۆراوجۆری کولتووری و سیاسی و کۆمەڵایەتیدا خۆی نیشان بدات. پێردەکانی ژن کە ناو و ناونیشانەکانی دەوری ناوی داپۆشیون، هیچ شتێک نییە، جگە لە کەشفکەی ئامانجدارانەی کەنسیرقاتیڤانە بە دەمپەداخستنی تاکەک کە ئیلهام لەخۆیەوە وەردەگرێت و دەکرێ تەروانینەکی تەواو ژنزدارانەش بە ئاخاوتنی خۆی لەگەڵ ئەوانی دیدا بدزێتەوە بە ئەوەی دەم وچاو و ناوی ئاستەقینەی خۆی ونبکات. واتا ژن لەرێ تا ئێ لە لەدایکبوونی تاکەک بگرێت کە دەکرێ پێناسەکی دیکە بە رەز بدزێتەوە بە ئاگرتنی پەیوەندی خۆی لەگەڵ ئەوانی دیکەدا.
خاڵەکی دیکە کە جێگای سەرنجە، پرسەی کەچی دێیە بە شار کە وەک هەکاری گرنگی پەرەسەندنی چەمکی "تە"ی بەرانبەر "ئەوە"یە لە شارەکاندا ئاماژەی پێدەدرێت. بە تایبەت لە دەخی سویددا.

ئەم وێنەیە لە کوردستاندا تەواو پێچەوانەیە.

بە بیرم دێ، کاتێک دەربەینی سوپاس دەبێتە وەردی سەرزاری خەڵکی شار، شۆپەڵێک نوکتەی "لادێ"یانەی لەبەرانبەردا قوتدەکرێتەوە.
دەژن کابرایەک خەڵکی لادێ دێ بە شار و لە کاتی فرێشتنی شتومەکەکانیدا، خەڵکی بەس سوپاسی دەکەن. لە ئەوارەدا کە دەچێتەوە بە دێ و لێیدەپرسن شتەکانی بە چەند فرێشتووە، لە وەلامدا دەڵێ: بەس سوپاسم وەرگرتووە.
با نموونەیەکی دی لە کەشتی شار لە کاتی بەریەککەوتنی خەڵکی دێدا بهێنمەوە. "بەژن" دەربەینی خەڵکی شارەکانی کوردستانە لە ناوەراستی نەوەدەکانی سەدەی ڕابردووە. بەژن فەرموو، بەژن بەخێر بێت، بەژن چیتان دەوێ، هتد

کاتێک گەڕامەوە کوردستان و ئەم هەموو بەرزفڕدانەم لە ژیانی ڕۆژانەدا بینی، تووشی بیرکردنەوەیەکی سەیر بووم. چی دەبوو ئەگەر: فەرموو چیت دەوێ وەک خۆی بەکاربهێنرایە و بەژنزی لە پشتەوە دانەنرایە، بەگوومان دەستەواژەی بەژنز، جێگای ناوی کەسی کەیار دەگرتەوە.

ئەگەر دێهات بوایە، هەمووان ناوی یەکتریان دەزانی و بە مامەستا فلانە کەس و حاجی عەلی و ئایشەخان جێگای پێدەکرایەوە. بەڵام بەوەی ئەم ئاخاوتنە لە شاردا ڕووددات و کەسی کەیار نازانرێت کێیە،

بەرز دەت و ڕزگارمان دەکات. ئاخر ناکۆت ناوی هەموو کۆیارەکان بزانرێت. واتا بەرز بوونەوەی نیشاندانی گەرز بەت لەکەسێکی نەناسراو، ناوەکێ و دەت و شوێنی ناو و ناونیشانی ڕاستەقینەی کۆیار دەگرێتەوە.
ئەوەی کە ئینسان لە سویددا بە تێ و ناوی خۆیەوە لە هەموو دەخەکدا لەگەڵ بوونەردا ئاخاوتنەکات، ئاسناکردنەوەی ئاخاوتن و لابردنی ڕیگریی کولتووری و چینایەتییەکانێ و بوونەوەی ئینسانێ بە خۆی.

لە دەخی سوپاس و بەرزی شارەکانی کوردستاندا، هێندەی شار بەم دەربڕین و دەستواژانەوە خەریکی خۆجیاکردنەوەیە لە دێهات، هێندە بەشوێن دروستکردنی تاکەکی ئازادەوە نییە کە شار دەبوایە لە گۆڕکردن و پەگەیاندنیدا، لانکەیەکی گرنگ بوایە. بەڵکو هەشتاش بە چەک وکەرەستەکانی زمانی "لادە"وە، خەریکی خۆجیاکردنەوەیەتی لە دە.

بە زمانەکی دی: ئەگەر لە دێهاتدا، ناو و ناونیشانەکان دیارن و دەزانرێ کێن و پلەو مەقامەکان و سنوورەکانی گەز و بەرزی لە زمان و پراکتیکەکانی دیکەی گەڕانەدا بە زەقی خۆیان نیشاندەدەن، ئەوا لە کاتی قەڵەباغی شارەکاندا ناکرێ پێوەری لەهەمان کەد و کولتووری زمانەوانی بکرێت و قسەبکرێت.
بۆیە بەکارهێنانی بەرز لە زمانی شارەکانی کوردستاندا، هیچ نییە جگە لە وەرگرتنی کولتووری گەرزی دێ و گواستنەوەی بە ئاخاوتنی ناو شار لە دەخەکدا کە دەموچاوەکان نادیارترن و دەکرا ببنەوە بە خۆیان و لەو هەموو کەدێ کولتووریی و چینایەتییانەی دێ ڕزگاربکرانایە، پرسێیەک کە لەگەڵ گۆشەی زەربەی شارەکاندا بینراوە و لە دەخی کوردستاندا تەواو پێچەوانە دەبێتەوە.

بەگومان ئەم دەخە لەوە دەچێت کە دێ و کولتووری دێ شار لووشدەدات و بە هەمان پەوەرەکانی دێهاتەوە ئاخاوتن ئەنجامدەدرێت. بە تایبەت لە کاتەکدا کە تێ لە ئاخاوتندا وندبێت و ناوو ناونیشانەکان جێگای تێ دەگرنەوە.
ئەگەر هەکاری کەچی دێ بە ناوشارەکان لە دەخی سویددا بەرەوبەری قوتابخانێ دەکات بە "ویلیام"ەک و تایتڵی کارەکێی لەدەکاتەوە، ئەوا لە زمانی کوردیدا، نەک هەر نایکاتەوە بە "مودیری قوتابخانێ"، بەڵکو ناونیشانی "بەرز مودیری قوتابخانێ"ی پەدەبەخشێت و دێکات بە کائینەک کە هەموو شتەکێ خۆی نەبێت بە ناوی خۆوە.

بەگومان ونبوونی تەوانینەکی یەکسانیخوازانێ بە کەمەنگکردنەوەی

کاریگەرییەکانی کەمالگای چینایەتی و تەروانینەکی دیموکراتی ساغ و سالیم لە کەمالگادا بۆ ئینسان، کولتووری بانگەکردن بۆ "تە"ی لە کەمالگای کوردیدا هێندەی دی، لاوازتر کردووە. ئەگەر گۆشەی دیموکراسی و تێشەکردنی بیروباوەڕی یەکسانیخوازانە هەکارێکی دیکەی گۆشەی ریفەرمی تەی کەمالگای سویدە، ئەوە لە کەمالگای کوردیدا، بە زەقی غیابی ئەم لایەنە هەستپێدەکرێت.

* بڕوانە گۆڤاری پوبلیکت Publikt گۆڤاری یەکێتی کارمەندانی دەولەتی ژمارە ٨ ساڵی ٢٠١٧

پەروەردەیی خاکفرۆشان ... د. زیرەك عەبدوڵا

لەدوای 16 ئۆکتۆبەر کاتێك کەمەلناسی بەناوبانگی تورك ئیسماعیل بیشکچی وتی "پێویستە لەکۆینەوە لە پەروەردەکردنی بەشکی تاڵەبانییەکان بکرێت". ئەوە بەو مانایە دێت ئەو گرووپە بەناو کوردەی کە خیانەتکاری 16 ئۆکتۆبەریان خولقاند هەڵگری چ جیهانبینییەکن، چ مەعریفەیەکیان بۆ ژیان هەیە، چۆن دەروانن مرۆڤ و کەمەڵگاکەیان، چ ئینتیمایەکیان بۆ رابردوو و ئێستای کەمەڵگای کوردستانی هەیە.

پەروەردەکردن پرسەیەکی کەمایەتی ڕەکخراوە، تیایدا زانین لەبارەوە بۆ وەرگر دەگوزارێتەوە، بەمەبەستی ئامادەکردنی تاك بۆ دەستەبەرکردنی ئامانجی جیاجیای کەمایەتی و سیاسی و ئابووری.. تاد. پەروەردەکردن پرسەیەکی ئاڵۆزە و قۆناغبەندە، سەرچاوەی جیاوازی هەیە، هەروەك ئەوەی جۆری جیاوازیشی هەیە.
ئەگەر کولتوور کارگەی بەرهەمهێنانی مرۆڤ بێت، ئەوا پەروەردەکردن مەکینەی ئەو بەرهەمە دروست دەکات. بەبێ پرسەی پەروەردەکردن کولتوور ناتوانیت مرۆڤ بەرهەمبهینی و ژیانی کەمایەتی سەقامگیر بکات، ئەمەش بەهۆی ئەو ئەرك و بایەخانەی کە پەروەردەکردن بۆ مرۆڤ (تاك) و ژیانی کەمایەتی (کۆ) هەیەتی.
پەروەردەکردن (پێزەتیڤ) و (نێگەتیڤ)ی هەیە، پەروەردەکردنی

پەزەتیق ئاسایشی کۆمەڵایەتی دەپارێزێت. فاکتەرێکی گرنگی پشکەوتنی کۆمەڵگایە، بەهۆی ئەوەی تاك بە ئەرك و مافەکانی هۆشیار دەکات، وای لێدەکات بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتی لەئەستۆ بگرێت، ئینتیمای بێ نیشتیمانەکەی هەبێت، تراديسیۆن و نەریتە کۆمەڵایەتییەکان پەیرەو بکات، ریزی بەها و نۆرمە کۆمەڵایەتییەکان بگرێت.

پەروەردەکردن پرسەیەکی مەعریفییە، بەهۆیەوە تاك لە بوونەوەرێکی بایۆلۆژییەوە بێ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی دەگوازرێتەوە. جەوهەری بەیەکەوە ژیان، ئامانج، پرنسیپ و بەها بالاکانی کۆمەڵگا (بەگوێرەی ئەو سەردەم و رەوشەی تێیدا دەژیێت) دیار دەکات. بەڵام پرسیاری سەرەکی لە چییەتی ئەو پرسە پەروەردەییەدایە. بەوەی، چۆن مرۆڤ دروستدەکات؟ بە چ ئاقارێك ئاراستەی دەکات؟ کامە پرنسیپ، بەها و بەرژەوەندی بالا دەکات؟

لەژیاندا مرۆڤ سەنتەری بەرژەوەندییەکانە، بەدیهێنانی هەر بەرژەوەندی و ئامانجێکیش لەرگەی پرسەی پەروەردەکردنی مرۆڤەوە بەرجەستە دەبێت، چونکە ئەمە پرسەی پێگەیاندن و ئامادەکردنیەتی بێ دەستەبەرکردنی ئامانج. بەڵام لەبەرئەوەی ئارەزوو و بەرژەوەندییەکانی مرۆڤ لە تەنهاییدا جیاوازە وەك لەپێکهاتەی گەورەتردا (گرووپ، پارت، کۆمەڵگا)دا، بۆیە بەرژەوەندی تایبەتی کەسێك لە بەرژەوەندی گشتیدا جیاواز دەبێت. هەندێکجار بێ کەسانێك بەرژەوەندی (تایبەت) و (گشتی) هاوتەریب و هەندیکجاریش دژ بەیەك دەبن.

بەشیوەیەکی گشتی مەعریفە بریاردەری هەسوکەوتی مرۆڤە بەئاراستەی دەستەبەرکردنی بەرژەوەندییەکانی، کەواتە ئەمە لەبەردەم پرنسیپ و بەهای بالای گشت لەلایەك، و بەرژەوەندی تاك لەلایەکیتر داین، بەمانایەکیتر لەبەردەم ئەخلاقی گشتی و حەزی تایبەتیداین، لێرەوەیە پەروەردە هەم رۆلی رێگانیشاندەر و هەمیش چاودێر دەبینێت، واتا رێگاپێدراو و تابێ بێ مرۆڤ دیار دەکات.

مرۆڤ هەم کار بێ بەرژەوەندی گشتی و هەمیش بێ بەرژوەندی تایبەت دەکات. بەڵام چ کاتێك قبوڵکراوە مرۆڤ کاری تایبەت و خۆپەرستی بکات؟ چ کاتێکیش کار بێ بەرژەوەندی گشتی؟ ئەگەر بەرژەوەندی تایبەت دژی بەرژەوەندی گشتی بوو، ئەوا کامەیان لەپێشدا پەیرەو بکرێت؟
لەسەر ئاستی تیۆری وەکو پرنسیپ لەلای زۆرینەی فەلسەفەکاران

بەرژەوەندی گشتی پێش بەرژەوەندی تایبەت خراوە، لە فەلسەفەی مارکسیدا، لەپیش و پاش مارکس، تەنانەت لە ئیسلامیشدا هەروایە. بەلام لەژیانی کۆمەڵایەتیدا و لای هەموو تاکەکان پرسەکە بەو شێوەیە نییە. بەتایبەتی لای بەرپرسوەبەر و سیاسەتکارن. لەلای ئەمانەدا زۆرجار بەرژەوەندی تایبەت پێش بەرژەوەندی گشتی خراوە، سەدان نمونەی دیاریش هەیە بۆ سەلماندنی ئەو راستییە.

دیارە هەر یەکێك لەم دوو بەرژەوەندییە بوار و سنووری خۆی هەیە. تا ئەو شوێنەی خزمەتڕەستی و بەرژەوەندی تایبەت لەسنووری تایبەتدا پەیرەو بکرێت، نەبێتە هۆی زیانگەیاندن بە بەرژەوەندی گشتی، یان بەکەسیتر، ئەوە قبوڵکراوە، بەڵام کاتێك بەرژەوەندی تایبەت هەرەشە بێت بۆ سەر ماف و بەرژەوەندی گشتی، یان ببێتە هۆی بەرجەستەکردنی دیاردەی دزێوی کۆمەڵایەتی وەکو دزی و گەندەڵیکردن، یان کارەسات و گیان لەدەستدانی مرۆڤی دیکە، ئیدی ئەمە قبوولکراو نییە. چونکە زیانگەیاندن بە بەرژەوەندی گشتی زیانگەیاندنە بەکۆی کۆمەڵگا. پێشخستنی بەرژەوەندی تایبەت بەسەر بەرژەوەندی گشتی دەبێتە هۆی ئەگەری نەهێشتنی ئاسایش و سەقامگیری کۆمەڵایەتی لەکۆمەڵگادا. هەروەها دەبێتە هۆی ئەگەری خیانەتکردن.

کۆمەڵگاکان لەهەر قۆناغێکدا خەونی پەیوەست بەخۆیان هەیە، یەکێك لە گرنگترین ئەو فاکتەرانەی کە پێویستە بۆ بەرجەستەکردنی خەونەکانیان لەبەرچاو بگیرێت، بریتییە لە پەروەردەکردنی پێزەتیڤی تاکەکان، چونکە دواجار ئەوە تاکەکانن ئامانجەکان بەرجەستە دەکەن. ئەو قسەیە بۆ کۆمەڵگای کوردستانیش هەر راستە.
بەبۆچوونی من لەئێستادا یەکێك لە خەونە هەرە لەپێشینەکان بۆ کوردستان، دەستەبەرکردنی مافی سەربەخۆییە. ئەو خەونە بەهایەکی باڵایە و نابێت بکەوێتە ژێر هەرەشەی بەرژەوەندی تایبەتی مرۆڤێك، یان گرووپێك. نابێت بکەوێتە ژێر هەرەشەی خیانەتکاری، وەکو ئەوەی لە 16 ئۆکتۆبەردا بینرا. بەڵام بۆچی خیانەتکاری؟ خیانەتکردن چییە؟ چەمکی خیانەت لەلایەنی زمانەوانییەوە بەمانای غەدر و نەبوونی دڵسۆزی و ئینکاری ئینتیما دێت. بەڵام لەلایەنی زاراوەییەوە واتا یاریکردن، یان شێرزەکردنی ئاسایشی ناوەوە و دەرەوەی وڵات، و پیلانگێری بەسەر مافە رەواکانی گەل، رادەستکردنی وڵات بە دوژمن، یان خولقاندنی حالەتی شێرزەیی کە ئاسانکاری بۆ دەستخستنی وڵاتانی تر بۆ ناو کاروباری وڵاتی خۆی دەکات، وەکو تاوانی تایبەت سەیری دەکریت کە جیاوازە لەو تاوانە ئاساییانەی کە لەیاساکاندا سزای بۆ دانراوە.

کەواتە هەر کەسێك پەیوەندی بەولاتی دەرەکی بکات بۆ لەناوبردنی سەقامگیری و ئاسایشی ولاتەکەی، لەگەڵ وڵاتی دەرەکی دژی وڵاتی خۆی بجەنگێت، پلاندابنێت بۆ کوشتنی سەرکی ولات، یان بەرپرسەکانی، نهێنی ولاتی خۆی بداتە ولاتی دەرەکی. هەموو ئەمانە کاری خیانەتکارین. هەموو ئەمانەش لە رەفتارەکانی گرووپی 16 ئۆکتۆبەر بینران.

ئەو گرووپە بوونە هەرەشە بۆ سەر مافی سەربەخۆی نیشتیمانەکەیان، لادەرن لە بەها و پرنسیپی بالای نیشتمانی، ئەوان تاوانکارن، چونکە ئەو ئامانج، پرنسیپ و بەها بالایەی کە مرۆڤگەلێك خۆی لەپێناویدا بەختکردووە، ژێر پێخراوە، مافی گشتی پێشێلکراوە، بەهۆیەوە شکۆی گشتی شکێندراوە، زیانی ماددی و مەعنەویش بە مرۆڤی دیکە گەیەندراوە. لێرە دەبێت پرسیار لە پەروەردە و مەعریفەی ئەو تاکانە بکرێت. دیسان پرسیار لەو بەرژەوەندییانەش بکرێت کە ئەم تاکانە هەیانە. بۆچی ئەمەیان کرد؟
رووداوەکان و کاراکتەرەکانی پێش و پاش 16 ئۆکتۆبەر دەتوانین بەهۆی هاوکێشەی (مەعریفە + کردەوە + بەرژەوەندی) بخوێنینەوە. پەروەردکردن وەکو بەشێك لە مەعریفەی بکەرەکانی ئەو رووداوە، کێشەی نیشتیمانی بوونی هەیەڕ، کێشەی ئەخلاقی هەیە، کێشەی لەبەرچاوگرتنی بەرژەوەندی گشتی هەیە، بۆیە دەبێت پرسیار لەو کەسانە بکەین کە بکەرە کوردەکانی 16ی ئۆکتۆبەریان پەروەردە کردووە، مەبەست مامۆستاکانی خیانەتکارانە (وەکو نۆرەرەی پرسەی پەروەردەکردنەکە). دەبێت پرسیار لەو هزرانە بکەین کە بۆ بکەرەکانیان گواستۆتەوە. ئایا هزری پەروەردەیی ئەوان کوردانە بووە؟ مرۆڤانە بووە؟ چ بیرکەیەکیان پێگەیاندون لەبارەی پرسی نیشتمان؟ لەبارەی پرسی بەرژەوەندی گشتی و بەرژەوەندی تایبەت؟ لەبارەی چۆنیەتی پێشرەویکردنی گەلەکەیان؟ لەبارەی چۆنیەتی سەیرکردنی بەرانبەری پێشبڕکێکار؟... تا، دەشێت دەیان پرسیاری جیدیان لەبارەوە بکرێت.

دەشێت شیکاری بۆ چییەتی پەروەردەکردنی هەر کەسێك بەهۆی کردەوەکەیەوە بکرێت، واتا شیکاری بۆ مەعریفەی ئامادە و بەهای باڵای ئەو کەسە بکرێت. هەروەها شیکاری بۆ بەرژەوەندییەکانی بکرێت، بە چ مەبەستێك ئەو کردەوەیەی کردووە.
کاتێك گرووپی 16 ئۆکتۆبەر دژی مافی سەربەخۆی نەتەوەکەی رەفتار دەکات، ئەوا بگومان هەگری پەروەردەیەکی نگەتیڤ بە مافی سەربەخۆییە. خەونی سیاسی بەخیانەتی سیاسی لەبار دەبرێت، ئەمەش

زادەی پەروەردەیەکی نۆگەتیڤە، ئەمەش وەکو ئەمرۆکی حەتمی پەیوەندی بەو ژینگە کۆمەڵایەتی و سیاسییەوە هەیە کە تیایدا پەروەردە کراون، پەیوەندی بەو هزرانەش هەیە کە لەلایەن مامۆستاکانیانەوە بۆیان گواستراوەتەوە.

باشە با بپرسین مامۆستاکانیان کێن؟ پێشینەی مژووییان لەبارەی پرسی نیشتیمان و خیانەتەوە چییە؟ چ رەفتارێکیان کردووە؟ بە لێکدانەوە لە رەفتارەکانیان و زانینی رەوشتیان، پێشبینی دەکرێت چۆن سەرانی 16 ئۆکتۆبەریان پەروەردە کردبێت؟

کاتێک دەبینین مامۆستاکان و قوتابییەکان لەدژی سەربەخۆیی کوردستان هەمان رەفتار (خیانەت)یان کردووە، ئیدی دەگەینە ئەو باوەڕی کە پێناچێت پەروەردەکردنی خیانەتکاران پێزەتیڤ بوو بێت. پێدەچێت مامۆستاکان گەرای خۆیان لەهەناوی قوتابییەکانیان چاندبێت، فڕیانکردبن چۆن هەر کاتێک باسی سەربەخۆیی کوردستان کرا، یەکسەر رەوشی گشتی کۆمەڵگا تێکبدەن، کێشە و دووبەرەکی دروستبکەن، هەموو رتووشێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی لەسەر روخساریان لابدەن، ماسکەکان بدرینن، ئیعلانی دوژمنداری مافی سەربەخۆیی بکەن و بڕنە پال دوژمن، موئامەرە بکەن، تەنانەت لەگەل شەیتانیش لەدژی ئەم خواستە ڕکەون. جگە لەمە مامۆستاکان کە بە مومارەسەکردنی دەسەڵات ناتوانن، لەهەمانکاتیش سەرکردەی نیشتیمانپەروەر نین، بەقوتابیەکانیان وتووە، ئەوە پێویستە بڵێن ئێمە سەرکردەی ئەو گەلەین، لەفتی نیشتیمانپەروەر و شۆرشگیری لیبدەن، هەر شتێکتان پێنەکرا مەیەڵن کەسانی تر بیکەن. لەبیر نەکەن خەتی سوور دروستکردنی دەولەتی کوردستانی و گەیشتنی کوردە بە مافی رەوای خۆی.

ئەگەر مامۆستایانی پەروەردەکردنی بکەرانی 16 ئۆکتۆبەر ئیبراهیم ئەحمەد و ئەوانیتر، کە خۆیان لەمژووی خۆیاندا خیانەتیان کردبێت و دژی کورد بووبن، نابێت چاوەروانی خیانەت لە قوتابییەکانیان (نەوەکانیان) نەکەین، هەڵەیە پێمان وانەبێت هیرۆ وەکو باوکی و پاڤیل وەکو باوانی خیانەت نەکات، وەکو دەڵێن گیا لەسەر پنجی خۆی شین دەبێت، چونکە مامۆستا هەوڵدەدات قوتابی لەسەر بەها، پرنسیپ و دونیابینی خۆی پەروەردە بکات. بەو پێیەش خیانەتکار شۆرشگێر بەرهەمناهێنی، بەتایبەتی ئەگەر قوتابی و مامۆستا پەیوەندی خوێنیان هەبێت، و هەڵگری کەمترین مەعریفەی مرۆیی و ئەخلاقی شۆرشگیری بن.

بکەرە کوردەکانی 16 ئۆکتۆبەر دەمارکی ئەزەلی خیانەتیان لەنیو جەستەدا هەیە، ئەو دەمارە خوننکی تایبەتی پێدا تێپەر دەبێت، ناتوانن نەشتەرگەری بکەن و لێیدەربازبن. دکتۆرە فارسەکان زانیاری زۆریان لەبارەی سروشتی ئەو دەمارەوە هەیە، هەر بۆیەش بە باکانە دەیانوت خەونی سەربەخۆیی کوردستان لەناو دەبەین، فارسەکان دەمارەکەیان تەقاندەوە، خوننەکەیان بەسەر جەستەی نەخۆش پەخشکرد، ئیدی نەخۆش بارگاویبوو بەخوننی رەش، تاریکبینانە چوونەوە سەر ئەسلی خۆیان و خیانەتەکەیان کرد.

خیانەتکار هەر چەندە سەروەتی ماددیشی دەستەکەوت، بەڵام لەراستیدا سەروەتی مەعنەوی و رەمزی وڵران بووە، زۆر هەژارە، کەسی نەماوە، وڵات، کەسوکار، ئەخلاق، بەها، رۆزو سەنگی کۆمەڵایەتی، تەنانەت مۆژوویی خەباتکردنی خۆیشی لەدەستداوە، تەنها خیانەتکردنی بۆ ماوەتەوە. هیچ کەسیك لەناخەوە حەز ناکات لەگەل خیانەتکار هاموشۆ بکات، یان رۆزی بگرێت. ئەمانە هەمووی زادەی پەروەردەیەکی نۆگەتیڤە کە خیانەتکار بەرهەمدەهێنی، بەپێچەوانەی پەروەردەکردنی پۆزەتیڤ کە نیشتیمانپەروەر بەرهەمدەهێنی. رۆز و بەهای کۆمەڵایەتی پێدەبەخشی، رۆحی لەبەرچاوگرتنی بەرژەوەندی گشتی لا گەورە دەکات، خۆشەویستنی نیشتمانی لا بەهێز دەکات.

قارەمانەکانی 16 ئۆکتۆبەر کۆشەی پەروەردەییان هەیە، هەوڵیش دەدەن کۆشەکە بەسەر گشت کۆمەڵگا، بەتایبەتی شوینکەوتووانیان لە زانی ملکەچی سەوز- نیللی پەخش بکەن.
ئەوان لەهەوڵی ئەوەدان خیانەتکار زۆر بکەن، هاوڵێ بە خۆیان پەیدا بکەن. لەو زانەدا بینیمان منداڵی هەرزەکاریان هێنایە سەر شەقام، کارتانی جیاجیان بەدەستەوە بوو، یەکێکیان لێی نووسرا بوو "موچەمان دەوێ و دەولەتمان ناوێ"، یان مامۆستا زەلیلانە لەسەر شەقام وەستابوو، سلۆگانی "بەڵێ عێراق و نەخێر کوردستان" بەرزکردبۆوە، یان لەتەلەڤزیۆن بەدەنگی بەرز یەکێك وتی "حاشا لەم جلە کوردییانە کە کوردیشم"ێ، ئەمە لەکاتێکدایە کە منداڵی تورك بە دەستەواژەی "تورکیا لەبەرانبەر هەموو دونیایە" پەروەردە دەکرێت.

ئەوان هەوڵی پەخشکردنی ستریاتیپێك لەنەخشەی زەینی تاکی زانەکەیان دەدەن، ئەویش بەکۆیلەکردن، دز و ...تاد بەرانبەر و ململانێکارە ئەزەلییەکەیان، کە پارتی دیموکراتی کوردستانە.
ئەو ستریاتیپە بنەمایەکەی بۆ تیرۆری فکری و مەعنەوی بەرانبەر. هەر بەوەندەش نەوەستاون لە دژی هەر پیشبرکێکارێکی خۆیشیان بەکاریدەهێنن، بەپێدانی وێنەی کۆیلەبوون، یان پارتیبوون.

شۆنکەوتووانیشیان تارادەیەکی زۆر ئەو بیرۆکەیان قووتداوە وەهەزمکردووە، ئیدی ستریاتیپی ئەوانە، بۆئەوەی کەمترین پرسیار یان گومان لەو وینە بەخشینە بە بەرانبەر بکەن.

شۆنکەوتووانی گروپی 16 ئۆکتۆبەر کە نەیارانیان بەکۆیلە پێناس دەکەن، پێویستە لەخۆیان بپرسن ئەوان لەکوێوەی ئەو پێناسەن؟ ئایا (بەپێی لۆژیکی ئەوان) بەکۆیلە بینینی بەرانبەر بۆ ئەوانیش راست نییە؟ چی ئەوان لە بەرانبەرەکەیان جیادەکاتەوە؟ کامەیە ئەو کارە جیدیە گرنگەی ئەوان کردبێتیان بەرانبەر نەیانکردبێت؟ کامەیە ئەو دیاردە مەدەنییە شارستانیانەی لای ئەوان هەیە و لەلای بەرانبەر نییە؟ لەکوێدا دونیای ئەوان خۆشتر و جوانترە لە دونیای کۆیلەکان؟ گرووپی 16 ئۆکتۆبەر خەریکی دروستکردنی کۆیلەی مەدیرنن، کە خیانەتکار بەپالەوانە و دز بە پارێزەری ماف دەبینن، گرووپی 16 ئۆکتۆبەر هەرچییەك بڵێن و بکەن کۆیلەی مەدیرن قبوولیانە، نەك هەر ئەوە بەلکو خیانەتکار وێنەی کاراکتەری فریادرەسی وەرگرتووە. پرسیاری جیدی ئەوەیە، هەر بەراستی خەڵکی ئەو دەڤەرە خیانەتکار و نەفت دز بەسەرکردەی خۆیان قبووڵە؟ یان ترسنۆکن و لە دیکتاتۆریەتی خیانەتکاران دەترسن؟

لێرەوە کوردستان دوو کێشەی هەیە، یەکەمیان کێشەی نەبوونی شەهامەت و قبوولکردنی ترسنۆکی خەڵکی دەڤەرێك، کەسانێك دەبینێت کە بەهۆی کردەوەکەیانەوە کێمەڵەکی زۆر خەڵك دەربەدەر بوون، ژمارەیەك پێشمەرگە و خەڵکی دیکە کوژراون، ماڵ سوتێنراون، دەستدرێژی سێکسی کراوەتە سەر کێمەڵێك ژن و پیاوی ئەو وڵاتە، کەچی ناتوانن هەڵوێستەکی شەرمنانەش دەربڕن. ئەمە کاتێك کوشندەتر دەبێت کە دامەزراوەکانی کێمەگای مەدەنی، نووسەر و چالاکوانە سیاسییەکانیش دەگرێتەوە. بەدەنگبوونی نووسەرەکان و چالاکوانانی سیاسی دەڤەری سەوز- نیللی دەشت بەهەمان لۆژیکی پێشخستنی بەرژەوەندی تایبەت بەسەر بەرژەوەندی گشت لێکبدرێتەوە، یانیش بەهەبوونی ترس لە دەسەڵاتی ئەو دەڤەرە.

دووەمیشیان کێشەی مەعریفی تاکی کوردییە، کێشەی پرسەی پێگەیاندنی کێمەڵایەتی و سیاسییە، تاکی کوردی لە پرسەکانی ئینتیمایی نیشتمانی و نەتەوەییدا هەڵگری مەعریفەیەکی ئاست نزمە. وا دەبینم کە پێویستە توژینەوەی جیدی لەسەر سیستەمی پەروەردەیی کوردستان بکرێت، تاوەکو بزانرێت بۆچی تاکی کوردی باکی بەخیانەتکردن نییە. باکی بەشکانی شکۆی نەتەوەکەی نییە؟ سووتاندن و تەقاندنەوەی مالی براکەی نایجولێنی؟ دەستدرێژی سێکسی بۆ سەر ئافرەتی کورد

نایجولێنی؟ جگە لەمە تاکەکانی ناوچەکان بۆ ئەوەندە دژی یەکترن؟ ئەو هەموو بیحورمەتیکردنەی سلێمانی بە هەولێر کە زەمەنێکی زۆرە بوونی هەیە، (ئستاش بەڕچەوانە هەولیر دەستی پێکردووە) لەچییەوە سەرچاوەی گرتووە؟ ئەو هەموو دوژمنداری و بەکەم سەیرکردنی یەکتر لەچییەوە دێت؟ ئەوەندە حەزی لەناوچوونی ئەویتر لەچییەوە دێت؟ پرسەکە رۆژیێ بۆلام زۆرینەیە.
ئەگەر بەشێکی پرسەکە پەیوەندی بە پەروەردەی بکەرە کوردە سەرەکییەکانی 16 ئۆکتۆبەرەوە هەبیت، ئەوا بەشەکەی دیکەی پەیوەندی بە بەرژەوەندی کێی گرووپ و لایەنە بەشداربووانەی پرسەکەوە هەیە.

دیارە گرووپی 16 ئۆکتۆبەر پەیمانی گەورەی ئابووری و سیاسییان پێدراوە، هەر لەپارەی نەوتی دزراوی کەرکوك تا نەهێشتنی دەسەڵات و نفوزی نەیارەکان لەپارتەکەی خۆیان، ئینجا لەناوبردنی پارتی دیموکرات (کە ئەمە خەونی مامۆستاکانیش بوو). ئەوان کە دەمارێکی خیانەتیان تیدایە، بەرژەوەندەیەکی بچوك بەسە بۆ ئەوەی خیانەت بکەن. دەیان بنەماڵە دەبینینەوە بۆ باوەڕهێنان بەخۆیان، کە ئەوەی دەیکەن راستە. لەگەڵ ئەمەشدا ئامرازی راگەیاندن و خەڵکێکی مەعریفە نزمیشیان هەیە بۆ رەوایەتیدان بە کارەکەیان.

زەمینە خۆشکردنی ئەو پرسەیە، بەدەنگی لایەنی ناوەخۆ و دەرەکییە، لەوانە بەدەنگی سەرۆکی کۆمار، کە بەداخەوە کوردە، هەروەها هاوکاریکردنی پرسەی خیانەتکردنەکەیە لەلایەن هەندێك لە پەرلەمانتارە بەناو کوردەکانی عێراقە، ئەوانەی تاسەر ئیسقان دژی سەربەخۆیی کوردستانن. ئەمانیش بەرژەوەندیان لەو پرسەیەدا هەیە.
ئەگەر تێبینی بکەین، یان کوبیش (سڵڤاکی)، برێت ماکگورك (ئەمریکی)، قاسم سولەمانی (ایرانی)، ئەردۆگان (تورکی)، بالیزی (بەریتانی)، حزبی خوای (لوبنانی)، حەیدەر عەبادی و حەشدی شەعبی (عێراقی)، لاهور و پاڤیلی (بەناو کورد)، چ شتیك کۆیاندەکاتەوە، جگە لە بەرژەوەندی هاوبەش، بەدبەختی کورد ولەناوبردنی خەونی سەربەخۆیی، لەگەڵ غەدری سیستەمی نادادپەوەری جیهانی نەبێت؟! سیستەمی جیهانی سیستەمێکی نادادپەروەرە بەسەر مافی کەمە نەتەوەییەکانی رۆژهەلاتی ناوەراست. بۆنموونە کورد:

رۆژئك عێراق، رۆژئك ئێران، رۆژئك تورکیا، رۆژئك داعش، رۆژئك حەشدی شعبی ..تا کوردستان وێران و تێپباران دەکەن، کورد دەکوژن و دەربەدەری دەکەن. کەمەگای نوودەوڵەتیش تەنیا تەماشا دەکەن. بەڵی ئەوەیە نادادپەروەریی سیستەمی جیهانی، هەندێك دەبێت بمرن، تاوەکو هەندێك خۆش بژین.

ئاراستەکردنی موشەکێك بۆ سەر سعودیە کە لە ئاسمانەوە تەقێنرایەوە، کردەوەیەکی تیرۆری لە شەقامێکی میسر، یان تورکیا..تاد، بەسە بۆ ئەوەی ولاتانی زلهێزی جیهان بینە سەرخەت و باسی پشتگیری و هاوکاری بکەن، بەڕام داگیکردنی کەرکوك، خورماتو و شەنگال، کوشتن و بریندارباوونی سەدان کورد، سوتاندن و تەقاندنەوەی مال و دەربەدەربوونی سەدان هەزار خەلکی کورد هیچ هەلوەستەیەکی بەو ولاتانە نەکرد، کەس ئامادەیی هاوکاری و پشتگیری پێشکەش نەکرد. ئەمە بۆ؟ چونکە سیستەمی جیهانی لەسەر پاراستنی بەرژەوەندی گەورەکان بوونیادنراوە، بۆ ئەمە ئەگەر گەلانی ژێردەست و کەمینەکان جینۆسایدیش بکرێن کێشە نییە.

کورد باجی ئەوە دەدات کە داوای سەربەخۆیی دەکات، دەیەوێت بەئازادی بژیێت. بەلام ئەگەر کورد دەیەوێت ولاتی کوردستان دروست بکات، ئەوا دەبێت بیر لەزەر پرس بکاتەوە، کە یەکیك لەگرنگترینیان پرسی بەپێزەتیف پەروەردەکردنی تاکەکانیەتی بە مافەکانی مرۆڤ، مافی نەتەوەکان. تاکی کوردی دەبێت وا پەروەردە بکرێت، کە هیچی کەمتر نییە لە عەرەبێك، تورکێك، فارسێك و ئەمریکییەك.

تاکی کوردی دەبێت فێری خۆشویستنی نیشتمان بکرێت، هەروەکو ئەوەی پیشمەرگەیەك دەڵێت "لە برسان خاك دەخۆم بەس خاك نافرۆشم". یانیش ئەوەی رۆژهەڵات دەڵێت "لێرە کەس نیشتیمان نافرۆشێت".
ئەگەر بمانەوێت کوردستان ببێتە دەوڵەت، دەبێت رووداوی 16 ئۆکتۆبەر لیکۆلینەوەی زانستی جیاجیای لەسەر بکرێت، دەبێت لە وانەی مێژوو لە زانکۆ و قوتابخانەکان بخوێندرێت.

ئێستا وەکو دەبینرێ خیانەکاران بەدەنگی زولال و زۆر بیمنەتانە قسە بکەن، پێدەچێت کەسیش نەتوانێت بینخاتە قەفەسی ئاسنینی دادوەری. ئەمەش سەروەری وڵات و سیستەمە دادوەرییەکەی دەکەوێتە ژێر پرسیارەوە، بەهۆی ئەمەشەوە ئەگەری خیانەتکردنی دیکەش مومکین دەبێت، بۆیە دەبێت خیانەتکاران دەستگیر بکرێن، لێکۆینەوەیان لەگەڵدا بکرێت، سزای خۆیان وەربگرن.
دواجار من هاورام لەگەل ئیسماعیل بێشکچی کاتێك وتی پێویستە لێکۆلینەوە لە پەروەردەی بەشیکی مالباتی تالەبانی بکریت، ئەوانی بکەری 16 ئۆکتۆبەرن.

د. زیرەك عەبدوڵا – ئەلمانیا